

Våpenindustrien

So, the components and technologies for this system were sold to the Russian Federation by the French company Thales.

Metoderapport SKUP 2022

Dagbladet

Disse leverer rapporten:

Journalistene Torgeir P. Krokfjord, Jorun Gaarder, Tharald Halvorsen, Johannes Fjeld

Disse har bidratt:

Lars Eivind Bones (foto)

Siri Gedde-Dahl, gravesjef

Forsidebilde:

Øverst: Kongsberg-missilet NSM, som skulle selges av USA etter «norsk og/eller amerikansk regelverk». Foto: Scanpix

Under: Mykhailo Podolyak, rådgiver til Ukrainas president Volodymyr Zelenskyj, viser fram en russisk stridsvogn med fransk utstyr. Foto: Twitter

Oslo, 13. januar 2023

Kontaktadresse: Torgeir P. Krokfjord, Dagbladet, tpk@db.no, tlf 47 41 49 69

INNHold

1 Innledning.....	1
1.1 Dagbladet har avslørt.....	1
1.2 Innledning.....	1
1.3 Problemstillingen tar form.....	1
1.4 Tidsbruk.....	2
2 Metode.....	2
2.1 Metode: Innsyn.....	2
2.1.1 Twitter-meldingen.....	4
2.1.2 Nasjonalt BEGRENSET nett.....	5
2.2 Metode: Kronologisk selskapssøk.....	6
2.3 Passkaoset.....	6
2.3.1 Metode: Dokumentinnsyn.....	6
2.3.1 Metode: Doffin.....	7
2.4 Metode: Årsrapporter.....	9
2.5 Metode: Dokumenttilgang.....	9
3 Spesielle erfaringer.....	11
3.1 Kontakten med Forsvarsdepartementet.....	11
4 Sikkerhet og etikk.....	11
5 Konsekvenser.....	12
6 Vedlegg.....	13
6.1 Artikkelliste.....	13
6.2 Avisartikler papiravis.....	14

1 Innledning

1.1 Dagbladet har avslørt

- Norge og USA har sammen utviklet en våpenavtale som gjør at USA kan selge norske våpen etter amerikansk regelverk – og dermed omgå det strenge, norske eksportregelverket. Norske våpen kan på denne måten selges til land som Saudi-Arabia og UAE, selv om norsk regelverk egentlig ikke tillater dette.
- Våpenavtalen sto ikke nevnt i Støre-regjeringens eksportmelding som ble lagt fram før sommeren. Den ble heller ikke behandlet i Stortinget.
- Kongsberg og deres amerikanske samarbeidspartner Raytheon har inngått en såkalt «teaming-avtale» som gjør at Raytheon kan selge de norskproduserte NSM-missilene etter «norsk og/eller amerikansk regelverk».
- Samtidig som de leverte kontroversielle våpen til Russland, hadde den franske våpenprodusenten Thales tilgang til det graderte kommunikasjonsnett til den norske regjeringen.
- Våpenindustriens lobbygruppe i Norge delfinansierer to norske diplomatstillinger. Blant de som spytter inn, er Thales – som anklages for brudd på internasjonale sanksjoner mot Russland.

1.2 Innledning

Det begynte da et nyhetsbrev fra tidsskriftet Intelligence Online tikket inn i e-postboksen. Intelligence Online dekker etterretning, spionasje, teknologi og «soft power». I nyhetsbrevene de sendte ut høsten 2021, nevnte de til stadighet selskapet Thales. Det var enorme korrupsjonssaker, omstridte storkontrakter i Midtøsten og dronekrig. Et eller annet purret bak i hjernebarken – hadde det ikke vært noe med det selskapet før, også i Norge? Google-søk bekreftet at jo, Thales hadde vært i hardt vær også i Norge. En ingress fra 2005 dukket opp i søket:

«Salgsansvarlig Tom Tuhus i Thales oppvartet hærtoppene på fisketur i lakseelva Orkla. Få uker senere fikk han napp på en millionavtale med Hæren.»

Vi spurte oss: Hva slags kontrakter hadde Thales i Norge i dag?

1.3 Problemstillingen tar form

Samtidig som vi ønsket å se på Thales' aktivitet i Norge, skjedde det tre ting.

- For det første: Invasjonen av Ukraina. Nyhetsledelsens krav til oss i gravegruppa var at vi også skulle orientere oss etter Russlands invasjon av Ukraina. I utgangspunktet førte dette til at hypotesen om å kartlegge Thales' aktivitet i Norge ble lagt bort. Så dukket det opp informasjon som gjorde vår innsynsjobb mot Thales relevant i Ukraina-dekningen.

- Samtidig kom de første meldingene om at det var rusk i maskineriet med utstedelse av norske pass og nasjonale ID-kort. Hvem hadde denne kontrakten? Jo – Thales.

- Og fra en kilde vi hadde vært i kontakt med tidligere, fikk vi et tips – som var noenlunde i samme gate som Thales opererte i: Norge og USA jobbet visstnok med et helt ukjent, helt hemmelig, forsvarssamarbeid. USA ønsket å disponere norske våpen.

1.4 Tidsbruk

Torgeir P. Krokfjord jobbet med prosjektet fra januar til oktober, parallelt med prosjektet «Sporene til Russland» (se egen Skup-rapport). Jorun Gaarder jobbet med passkaoset sommeren 2022. Tharald Halvorsen og Johannes Fjeld bisto på enkeltsaker.

2 Metode

2.1 Metode: Innsyn

Vi søkte etter «Thales» på Einnsyn, og fant at selskapsnavnet dukket opp i journalene til både Forsvarsdepartementet, Fiskeridirektoratet, Bane Nor, Forsvaret, Politidirektoratet, Luftfartstilsynet, Sjøfartsdirektoratet, Helsedirektoratet, Statens legemiddelverk og Statens vegvesen. Med andre ord: Store deler av Norges offentlige forvaltning hadde hatt befatning med den kontroversielle, franske våpengiganten. I enkelte av tilfellene var det riktignok snakk om svært få oppføringer – som dokumenter som ble loggført hos en instans, selv om de ble behandlet og tilhørte saksgang hos en annen.

1. februar sendte vi en innsynsbegjæring til de aktuelle instansene der vi ba om *«en oversikt over de avtaler dere har inngått med, og de tilbud dere har mottatt fra, det franske selskapet Thales (og deres mange underselskaper) de siste 15 år»*.

Søket på Einnsyn viste at det var politiet, Forsvaret og Bane Nor som hadde hatt den primære kontakten med Thales. Det var offentlig kjent at Thales hadde fått anbudet på store digitaliseringskontrakter innen kollektivtransporten. Med tanke på at kontroversene Thales hadde stått i internasjonalt primært dreide seg om deres våpenproduksjon og kontakt med forsvarssektoren, var det deres kontakt med Forsvaret og Politidirektoratet som pirret nysgjerrigheten vår mest. Vi rettet likevel innsyns krav mot de andre etatene også for å få et komplett bilde.

Kontakten med Politidirektoratet, Statens Vegvesen og Forsvaret var ryddig, og vi fikk innsyn i en god del interessant materiale. Men hos Forsvarsdepartementet var tonen en annen. De tolket innsynsjussen annerledes enn alle de andre etatene. I sitt svarbrev ga de oss beskjed om at de ikke aktet å gi oss innsyn i noen ting som helst.

«Forsvarsdepartementet viser til henvendelse av 1. februar 2022 om *«en oversikt over de avtaler dere har inngått med, og de tilbud dere har mottatt fra, det franske selskapet Thales (og deres mange underselskaper) de siste 15 år»*. Begjæringen avslås.

Forvaltningsloven slår fast at kravet om innsyn må gjelde et dokument. Dokumentbegrepet i forvaltningsloven er imidlertid vidt, og er definert som «en logisk avgrenset informasjonsmengde som er lagret på et medium for senere lesing, lytting, fremvisning eller overføring».

Veileder til forvaltningslovens punkt 4.4.2.2, s. 35 stadfester at *«Retten til innsyn er som den klare hovedregel avgrensa til å gjelde dokument som alt eksisterer når det blir kravd innsyn. Dette inneber at eit forvaltningsorgan som hovudregel ikkje har plikt til å utarbeide nye dokument på bakgrunn av eit innkome innsyns krav.»* Unntaket er plikt til å utarbeide søkerlister i tilsettingssaker.»

Vi tok kontakt med Sindre Granly Meldalen i Presseforbundet og la fram saken. Sammen kom vi fram til et tilsvaer som framsto ganske offensivt, med et element av sunn fornuft – mente vi. Men som likevel skulle gi resultater. I vaert tilsvaer skrev vi.

«Innsynskravet er avslaaet fordi det ikke eksisterer et dokument med disse opplysningene. Vi ber med dette om at det gjoeres en sammenstilling av opplysningene jf. offentleglova § 9.

Bestemmelsen § 9 lyder:

«Alle kan krevje innsyn i ei samanstilling av opplysningar som er elektronisk lagra i databasane til organet dersom samanstillinga kan gjerast med enkle framgangsmatar».

I justisdepartementets rettleiar til offentleglova pkt. 4.4.3 heter det:

«Etter offentleglova § 9 vil eit organ ha plikt til a etablere eit nytt dokument (samanstilling) dersom dette er naudsynt for a etterkome eit innsynskrav, safram det nye dokumentet (samanstillinga) kan etablerast pa grunnlag av opplysningar som finst elektronisk lagra i databasane til organet og samanstillinga kan gjerast ved hjelp av enkle framgangsmatar.»

Den nye sammenstillingen, dokumentet hvor disse opplysningene fremgaar, vil etter dette vaere et dokument etter offl. § 4, som det er innsynsrett i etter § 3.

Det vi har bedt om er «en oversikt over de avtaler dere har inngaatt med, og de tilbud dere har mottatt fra, det franske selskapet Thales (og deres mange underselskaper) de siste 15 ar»

Alle disse avtalene og tilbudene er dokumenter, jf. § 4, og vi antar at de er arkivert i traad med god arkiveringsskikk. Forutsatt at det er tilfelle, noe vi ma anta at det er, vil det i moderne saks- og arkivsystemer vaere enkelt a kunne hente ut oversikter over disse. Eventuell mangelfull arkivering kan ikke brukes som argument for a uthule innsynsretten.

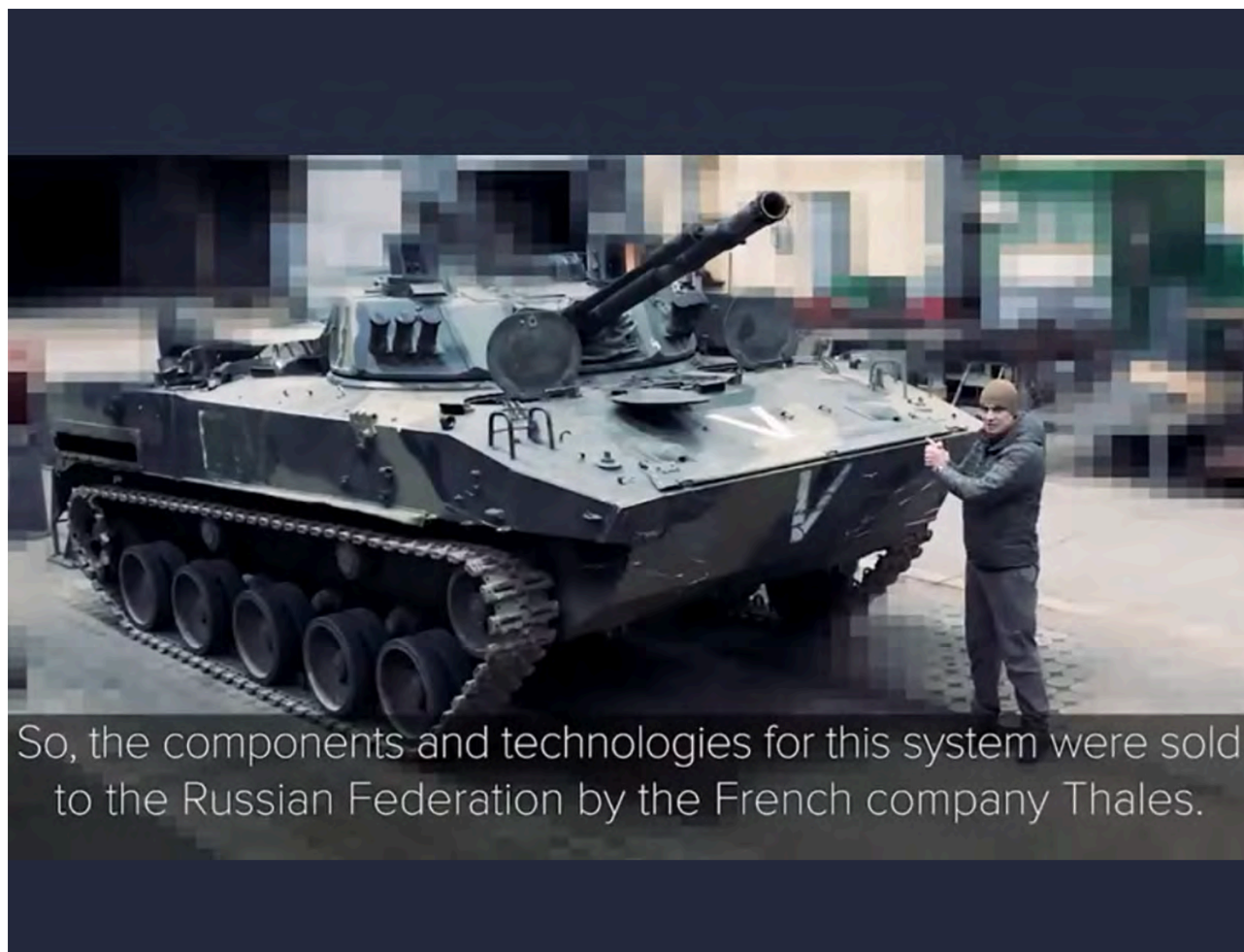
Hvis departementet mot formodning ikke vil gjoere en slik sammenstilling, vil vi alternativt maatte be om innsyn i alle de nevnte dokumentene. Departementet ma da gjoere en innsynsvurdering av hvert enkelt. Vi antar det er enklere og mer formaalstjenlig at vi faar innsyn i en slik sammenstilling som vi ber om, og at vi deretter eventuelt ber om innsyn i dokumentene vi er interessert i.

Til opplysning har vi allerede faatt innsyn i tilsvarende sammenstillinger fra blant annet Politidirektoratet, Statens vegvesen og Forsvaret. Vi ber derfor pa nytt om a faa innsyn i den nevnte sammenstillingen, med hjemmel i offl. §§ 3, 4 og 9.»

Tilsynelatende hadde ikke forsvarsbyrakratene lyst til a innsynsvurdere hvert enkelt dokument likevel, og vi fikk innsyn i oversikten. Det var en god foelelse a se at en klage som i sa pass stor grad hvilte pa sunn fornuft, ga medhold etter et sa bastant innsynsavslag. Noen dager seinere fikk vi en oversikt over deres tilbud fra og kontrakter med Thales. Vi begynte a se igjennom materialet – men sa bestemte Vladimir Putin seg for a invadere Ukraina.

2.1.1 Twitter-meldingen

Gravingen i Thales ble satt på vent, fram til det dukket opp en Twitter-melding.

GIKK UT PÅ TWITTER: Mykhailo Pololyak, rådgiver til Ukrainas president, kom med skarp kritikk av Thales' forhold til Russland. Det aktualiserte våre undersøkelser. Foto: Twitter

Det var 22. april at Mykhailo Podolyak, rådgiver til Ukrainas president Volodymyr Zelensky, gikk ut på Twitter med et krast utfall mot en internasjonal våpengigant – Thales. Podolyak hevdet Thales hadde levert våpenutstyr til Russland etter 2015 – og at leveransene brøt med internasjonale sanksjoner.

Dokumentasjonen hadde han fra en reportasje laget av den ukrainske bloggeren Pavlo Kasjtsjuk. Kastsjuk viser i reportasjen hvordan russiske stridsvogner påmontert moderne siktemekanismer fra Thales ble funnet like ved Butsjja, der russiske soldater skal ha massakrert over 300 sivile. Etterlatte biler hadde hull som indikerte at de var beskyttet med slike stridsvogner.

Stridsvognene var påmontert sikter fra Thales datert 06/16 – og ordene «Produsert i Russland».

Observasjonen var pikant, siden EU i mars 2015 innførte [et forbud om våpeneksport til Russland, på grunn av annekteringen av Krim](#). Den undersøkende organisasjonen Disclose [avslørte i mars 2022 at Frankrike – tross sanksjonene - har utstedt 76 eksportlisenser](#)

[for våpenutstyr til Russland, fra 2015 til 2020](#). Totalt er lisensene verdt omkring 1,5 milliard kroner.

I sine tilsvaer, både til oss og til internasjonale medier, sa Thales at de bare leverte i tråd med tidligere inngåtte kontrakter – noe de mente betød at sanksjonene ikke var brutt. Men deres kontakt med det russiske forsvaret gjorde det plutselig aktuelt å se på deres aktivitet i Norge.

2.1.2 Nasjonalt BEGRENSET nett

I oversikten vi hadde fått fra Forsvarsdepartementet var det en oppføring som framsto interessant i lys av avsløringene fra Ukraina:

Midlertidig brukstillatelse Thales Norway AS m.fl. 04.06.2018
Nasjonalt BEGRENSET nett - Thales

Nasjonalt BEGRENSET nett er utviklet av Forsvarsdepartementet og ble innført i mars 2015. Nettet er utviklet for behandling av lavgradert informasjon i statsforvaltningen, og brukes blant annet av regjeringen, departementene, og samtlige norske utenriksstasjoner for å sikre informasjon fra uvedkommende – som Kina og Russland.

Vårt innsyn viste at Thales, 4. juni 2018, fikk innvilget midlertidig brukstillatelse til Nasjonalt BEGRENSET nett.

Da vi søkte på Einnsyn, hadde vi også kommet over en dokumentserie som omhandlet utlån av «sensitivt materiell» til Thales. Vi ba om innsyn, og Forsvarsdepartementet bekreftet at Thales hadde fått tillatelse av Forsvarsmateriell til å låne NGS - «Naval Gunfire Support», LFR - «lett feltradio» og MRR - «multirolleradio».

Thales hadde dermed tilgang til det lukkede kommunikasjonssystemet til norske myndigheter, og de disponerte sensitivt norsk militærutstyr, samtidig som de drev kontroversielle våpensalg til Russland. Venstre-leder Guri Melby og SVs Ingrid Fiskaa krevde begge at avsløringene måtte få følger for Norges forhold til Thales, men utspillene falt for døde ører i Forsvarsdepartementet.

ENHETEN: Det var mens de utviklet TCE 811, en håndholdt enhet for håndtering av krypterte innloggingsnøkler og annen sensitiv informasjon, at Thales hadde tilgang til norsk sensitivt utstyr.

Foto: Thales

2.2 Metode: Kronologisk selskapssøk

Forsvarsdepartementet sa i sitt tilsvarende at det var Thales Norway AS som fikk disse tilgangene. Vi søkte opp Thales Norway AS i selskapsdatabasen Bizweb. Der framgikk eierstrukturen:

Thales i Frankrike eier Thales Holding - som igjen eier Thales Norway.

En veldig fin funksjon i Bizweb er muligheten for å få opp alle endringene i et selskap kronologisk. Ved å klikke på «Historikk», og så på «Kronologi», organiserer Bizweb hele selskapshistorien for deg. Vi søkte på Thales Norway sin kronologi. Der det i dag bare er nordmenn i styret, viste det seg at situasjonen hadde vært annerledes i den perioden vi skrev om – da de leverte utstyr til Russland, lånte norsk sensitivt utstyr og hadde tilgang til den norske regjeringens begrensede nett.

Fra oktober 2014 til november 2018 hadde det nemlig sittet mellom tre og fem franskmenn fra Thales i styret i Thales Norway AS. Dermed falt selskapets argument om at det var tette skott mellom eierselskap og norsk AS.

Forsvarsdepartementet kommenterte at de hadde vært involvert i å «bedre integriteten» i Thales Norway.

2.3 Passkaoset

Samtidig som vi gravde i våpeneksport, hadde 300 000 nordmenn helt andre ting å tenke på. Det nærmet seg sommerferie – og de manglet pass. Årsaken var at det ble produsert 90 000 færre pass enn det var behov for. Leveringstida var oppe i seks uker. Dette ble omtalt av flere medier. Politiet selv oppfordret reisehungrige nordmenn til ikke å bestille utenlandstur før pass var i orden.

Våpenprodusenten Thales var sentral også i den norske passkrisa. Passprodusentens leveringsproblemer var allerede grundig omtalt. Vi ønsket å gå videre og undersøke om det var noe kritikkverdig i anskaffelsen og avtalen. Hadde Thales levert slik de var forpliktet til i kontrakten?

2.3.1 Metode: Dokumentinnsyn

I dokumentene vi hadde fått innsyn i februar 2022, i det store Thales-innsynet, lå det også nye avsløringer om passkrisa:

Vi fikk innsyn i én avviksmelding fra Datatilsynet til Politidirektoratet (POD), en situasjonsrapport fra Thales til POD, melding om avslutning av sak fra Datatilsynet, e-postutveksling mellom Thales og POD, melding om avvik fra POD til Thales og møtereferat fra møte mellom POD og Thales.

Disse innsynene dannet grunnlaget for [artikkelen](#) der vi beskrev hvordan en feil i pakkemaskinen hos passprodusent Thales førte til feilsendte pass og ID-kort. At pass var feilsendt, var kjent fra tidligere, men Dagbladet kunne dokumentere at problemet hadde pågått lenge, siden juli 2021.

E-postutvekslingen i etterkant, som Dagbladet fikk innsyn i, viste at produsent Thales var klar over problemet. Og fortsatt ble pass feilsendt som følge av feil ved pakkemaskinen – problemet hadde ikke opphørt. Datatilsynet satte ikke i verk tiltak.

Vi fikk også innsyn i e-postutvekslingen mellom POD og tilbyderne av passtjenester for Norge. Denne viste at seks selskap deltok i anbudskonkurransen. Her så vi at det også var tre norske selskap som hadde levert anbud, men ikke nådd opp i anbudskonkurransen. En telefonrunde til de tre norske selskapene, viste at ett av selskapene, TietoEvry, hadde mulighet til å levere. Problemet var at de ikke hadde blitt spurt. Dette omtalte Dagbladet i en sak som var publisert på nett 12. juni.

2.3.1 Metode: Doffin

Levering av pass er en offentlig anskaffelse som er anbudspliktig. Anbudskonkurransen ble utlyst november 2014.

Utlysningen av anbudskonkurransen ([Kunngjøring om konkurranse](#)) og [kunngjøringen av kontraktstildeling](#), er offentlige dokumenter, som Dagbladet lastet ned fra Doffin. Disse ga nyttig informasjon om premissene i konkurransen, og hvordan disse var blitt endret. Utlysningen av konkurransen viste at pris ble vektet lavt – 30 prosent. Kvalitet ble vektet 70 prosent.

Vi fikk også – til slutt – innsyn i anskaffelsesprotokollen, inkludert tildeling til Gemalto Oy – som seinere ble kjøpt opp av Thales. Dette innsynet tok det imidlertid tid å få.

30. mai var første gang Dagbladet begjærte innsyn i anbudene til konkurransen om å levere «Anskaffelse av produkter og tjenester for norske pass og id-kort» Etter flere purringer, både skriftlig og muntlig, der det ble presisert at det i første omgang var tilstrekkelig med en oversikt – en liste - over anbudene, ble innsynsbegjæringen avslått 13. juni.

En ny innsynsbegjæring ble sendt 14. juni. Da presiserte Dagbladet at vi søkte innsyn i «anbudsprotokollen for ovennevnte anbudskonkurranse, med / samt poenggivningen for de seks selskapene».

16. juni publiserte Klassekampen en artikkel om at Thales egentlig tapte anbudskonkurransen, men fikk anbudet ved å kjøpe opp det finske vinner-selskapet Gemalto Oy i 2019. Artikkelen var basert på innsyn i anbudsprotokollen, altså dokumenter Dagbladet hadde begjært innsyn i to og en halv uke tidligere. Da Klassekampen hadde sin sak 16. juni, purret Dagbladet, og innsyn i anbudsprotokollen ble da innvilget samme dag. Ordet «anbudsprotokoll» eller «anskaffelsesprotokoll» ble dessverre ikke benyttet i første innsynsbegjæring sendt 30. mai, noe som er en mulig årsak til avslaget og at det tok to og en halv uke å få innsyn i anskaffelsesprotokollen.

Heldigvis viste anbudsprotokollen flere avsløringer.

[Dagbladet kunne dokumentere](#) at prisen på kontrakten for levering av norske pass, ble mer enn doblet. I utlysningen av anbudskonkurransen i november 2014, var verdien på kontrakten anslått til 600-700 millioner kroner. Da det finske selskapet Gemalto Oy vant anbudet i 2016, hadde verdien mer enn doblet seg.

Før runde to av anbudskonkurransen, ble verdien av kontrakten oppjustert til 1,1 milliarder. Da burde anbudskonkurransen vært avlyst, og utlyst på nytt, mener jurist Robert Myhre.

I tildelingsbrevet, som er offentlig, var verdien av kontrakten økt ytterligere – til 1,5 mrd.

Anbudsprotokollen viste også at Thales ble vurdert som den dårligst kvalifisert av de seks selskapene som deltok, men vant ved å kjøpe opp Gemalto i 2019. Fordi dette allerede var omtalt i Klassekampen, ble det ikke et hovedpoeng i Dagbladets artikkel.

I tillegg viste tildelingsbrevet at kontraktens varighet var blitt utvidet, til ti år, slik [Dagbladet omtalte 17. juni](#). I utlysningen av anbudet var kontraktens varighet oppgitt til 6-8 år. Men dette er minstetiden, avtalen er tidsbegrenset, ifølge utlysingsbrevet. I kunngjøringen er likevel kontraktsperioden oppgitt til åtte år, og skule altså utløpt i 2024.

Men kontrakten med Thales løper minst til 2026. Fra tildelingsbrevet til kontrakten ble inngått, er minstetida altså økt med ytterligere to år.

Jurist og anbudsekspert Myhre mener en så lang løpetid er problematisk i offentlige anskaffelser, fordi man kunne tiltrekke seg andre leverandører om dette hadde vært opplyst ved utlysning av anbudskonkurransen.

26. mai 2022, søkte Dagbladet også omfattende innsyn i all kommunikasjon som møtereferater, e-poster, tekstmeldinger og annet, mellom Politidirektoratet (POD) og Thales siden passproblemene ble kjent 29. mars – siden det fremsto som uklart eksakt hva Thales slet med og det fulle omfanget av problemene. Etter purring på lang behandlingstid, fikk vi svar etter 75 dager, 8. juli – fredagen før fellesferien, med delvis innsyn i korrespondansen.

Store deler av dokumentene var sladdet, særlig avsnitt der Thales var bedt om å redegjøre for «potensielle ytterligere grunner» for at de ikke kunne øke produksjonshastigheten og forskutteringer for fremtiden – med henvisning til offentlighetslovens § 13, jf. forvaltningslovens § 13 første ledd punkt 2. Lovhjemmelen gjelder taushetsplikt for «tekniske innretninger og fremgangsmåter samt drifts- eller forretningsforhold som det vil være av konkurransemessig betydning å hemmeligholde av hensyn til den som opplysningen angår».

Sladdingen av opplysningene ble påklaget 20. juli, med henvisning til at taushetsplikten forutsetter at det er tale om opplysninger som er av konkurransemessig betydning å holde tilbake, og at det ikke er opp til virksomheten selv å definere hva som er en «forretningshemmelighet». Det ble også vist til den offentlige interessen i saken og at det burde bli gjort kjent hva Norges passprodusent bl.a. oppførte som «kritiske risikofaktorer» for den videre passproduksjonen til det norske folk, og at åpenhet i disse punkter ville kunne reise viktige spørsmål og debatt som ville være til det beste for samfunnet. Thales hadde ikke krav på beskyttelse mot en slik kritisk gjennomgang, slik Dagbladet så det.

5. august fikk Dagbladet medhold i klagen og POD gjennomgikk dokumentene på nytt og ga innsyn i flere opplysninger enn i den tidligere oversendelsen. I nå usladdede avsnitt kom det frem at Thales hadde flere utfordringer innad i egne rekker, utover råvaremangel fra underleverandører og «forsinkelser i leveringskjeden» som de offentlig hadde meldt om.

Opplysningene dannet grunnlaget for artikkelen 11. september, «[De hemmelige passproblemene](#)», der vi viste også at Thales så tidlig som september 2021 var kjent med den store bestillingsspågangen som ville komme, og at de ikke bare hadde mislyktes med å kalibrere produksjonen sin etter den – de hadde ikke klart å ansette nok personell ved fabrikkene. De slet heller ikke bare med råvaremangel, men mangel på vedlikeholdsleder til eget produksjonsutstyr, slik POD tolket tilbakemeldingene.

Det forekom heller ikke bare at pass ble sendt feil, men Dagbladet kunne nå fortelle at pass- og ID-kort ble produsert feil, og at Thales kunne være rammet av en feilproduksjon på mellom 8250 til 10 325 ID-løsninger fra april 2022 til juni 2022.

Vi avdekket flere kritikkverdige forhold ved kontraktsinngåelsen og leveransen. Disse innsynene og dokumentene viste at POD hadde bundet seg til leverandøren som tapte anbudskonkurransen, kontrakten ble mer enn dobbelt så dyr og fikk forlenget løpetiden med to år. Videre viste innsynsarbeidet at noe av leveringsproblemene var grunnet interne feil i pakkemaskinen, ikke bare problemer med råvareleveransene grunnet krigen i Ukraina, slik Thales tidligere hadde uttalt. Vi viste systemsvikt som førte til dårlig planlegging og omfattende feilproduksjon.

2.4 Metode: Årsrapporter

I Bizweb framgikk det at Thales-sjef Tom Tuhus også satt i styret i lobbyorganisasjonen FSI – Forsvars- og sikkerhetsindustriens forening.

På nettsiden sin viser foreningen en prisverdig åpenhet – der de legger ut fyldige årsrapporter, inkludert kontingenter og fyldige årsreferater. Der framgikk det hvor mye Thales betalte for å tilhøre de såkalte «Kategori 1»-medlemmene av foreningen. I årsrapportene framgikk det også at Thales tilhørte den såkalte «Høynivågruppen», en egen lobbygruppe der de mest innflytelsesrike forsvarsbedriftene møtte FD for «strategisk dialog og samarbeid».

Thales, som er deleid av den franske staten, hadde dermed en direkte lobbyinngang til norske myndigheter. De var også involvert i finansieringen av norsk diplomati, skulle det vise seg.

Da vi googlet Forsvars- og Sikkerhetsindustriens forening, kom vi nemlig over en stillingsutlysning: Innovasjon Norge utlyste en såkalt «Forsvarsindustriråd» ved ambassaden i Brussel. Vedkommende skulle jobbe ved den norske ambassaden med å fremme norsk forsvarsindustri.

Et søk i A-tekst viste at VG tidligere hadde omtalt at det var opprettet én slik stilling. Nå var antallet doblet. I Finn-annonsen sto det at stillingen var et samarbeidsprosjekt mellom Innovasjon Norge, FSI og Forsvarsdepartementet. Hos Innovasjon Norge ba vi om innsyn i samarbeidsavtalen – der det framgikk at Innovasjon Norge, som formelt sett skulle være arbeidsgiver, paradoksalt nok tok lavest andel av kostnadene.

2.5 Metode: Dokumenttilgang

Sakene om våpenavtalen mellom Norge og USA, startet med et tips. Da vi jobbet med Thales-undersøkelsene våre, tok vi kontakt med en rekke personer innenfor forsvarssektoren. I denne prosessen fikk vi et tips på Dagbladets Securedrop-mailboks, som det var verdt å undersøke. Angivelig foregikk det ukjent kontakt mellom Norge og USA. Temaet var norske våpen, og samarbeidet med våpengiganten Raytheon i USA.

ETTERTRAKTET: Missilet NSM, som lages av Kongsberg, var ettertraktet av USA – også for videresalg. Foto: Kongsberg

Kildepleie

Selv om avsløringene vi skulle komme fram til skulle bli gjenstand for omfattende politisk debatt og gå flere runder i Stortinget, var arbeidet metodisk sett ganske rett fram. De viktigste informasjonsbitene kom ved omfattende pleiing av muntlige kilder med høy risiko for å bli avslørt, og kommunikasjon gjennom kryptert e-post. Men det gjaldt å lese den lille skriften – og å ikke nødvendigvis stole på det myndighetene fortalte.

Da vi fikk det første tipset, sendte vi nemlig en innsynsbegjæring til UD der vi ba om innsyn i all korrespondanse om Raytheon mellom FD og DU de siste tre år. Svaret fra eksportkontrollseksjonen i UD var like kort som det var nådeløst:

«Utenriksdepartementet har foretatt undersøkelser i egne arkivsystemer, og har ikke slik korrespondanse som etterspørres.»

Vi jobbet videre mot kilder som kunne dokumentere at det UD sa tilsynelatende ikke var riktig. Vi fikk tilgang til et brev fra Morten Tiller, materielldirektør i FD, til hans amerikanske kollega, der han bekreftet at norske myndigheter var kjent med at USA ville selge norsk utstyr gjennom det amerikanske «Foreign Military Sales»-programmet.

«Og/eller»

Vi fikk også tilgang til en såkalt «teaming-avtale» mellom Kongsberg Defence & Aerospace og nettopp Raytheon, som omhandlet de ettertraktede norske Naval Strike Missile-missilene. Ved første øyekast et overveldende dokument. Men som inneholdt en helt essensiell opplysning, når vi finleste det i ro og mak. I kontrakten gikk det fram at Raytheon nå kunne selge NSM-missilene etter «norsk og/eller amerikansk» regelverk.

«Og/eller» skulle bli nøkkelord i den politiske debatten som fulgte.

UD presiserte overfor oss at det er de som overholder eksportkontrollregelverket. Likevel hevdet de at det ikke fantes korrespondanse mellom dem og FD om Raytheon.

3 Spesielle erfaringer

3.1 Kontakten med Forsvarsdepartementet

Da vi kontaktet Forsvarsdepartementet med spørsmål om Thales' tilgang til Nasjonalt BEGRENSET nett, ble vi lovet svar innen fristen vi oppga. Men før det, ringte telefonen. En medarbeider som kjenner journalist Torgeir Krokfjord fra tidligere, ringte for å «rydde opp i ting» og gi litt «kontekst». Etter en halvtimes PR-peptalk spurte FDs mann om vi ønsket å «endre noen av spørsmålene våre». Vi svarte nei, FD svarte på e-post og ga ikke lyd etter publisering.

Også i sine tilsvare til våre saker om våpenavtalen mellom Norge og USA var FD bastante i sine motsvar. Vår sak viste, basert på skriftlig dokumentasjon, at norske våpen skulle selges etter amerikansk regelverk. Likevel insisterte FD på at avtalen ikke skulle «omgå norsk eksportlovgivning» med en sånn selvsikkerhet at de sådde tvil om saken helt inn i Dagbladets redaksjon.

4 Sikkerhet og etikk

- All kontakt med kilder foregikk via Protonmail – en nettjeneste som tilbyr kryptert og helt sikker e-postkontakt, og via Signal.
- Vi var varsomme med å beskrive, både i imøtegåelsesrunder og i det publiserte, for mange detaljer fra dokumenter vi hadde tilgang til. Vi trykket heller ingen faksimiler av dokumenter. Vi kunne ikke vite om det forelå vannmerker eller om dokumentene hadde kjennetegn som kunne spore kildene

5 Konsekvenser

Våre avsløringer om våpenavtalen mellom Norge og USA, som gjorde det mulig for USA å omgå det norske eksportregelverket, vekket kraftige reaksjoner på Stortinget. Ikke minst det faktum at avtalen ikke var nevnt i våpeneksportmeldingen utenriksminister Anniken Huitfeldt (Ap) la fram før sommeren, gjorde opposisjonen opprørt – nå kunne de, faktisk med rette, si at de var ført bak lyset. Rødt, KrF, Venstre, SV og MDG var alle kritiske til avtalen:

<https://www.dagbladet.no/nyheter/sjokkert-helt-utrolig/77237948> -

<https://www.dagbladet.no/nyheter/ma-sta-skolerett/76478975> -

<https://www.dagbladet.no/nyheter/varsler-full-oppvask/76478651>

STORTINGSDEBATT: Saken ble debattert i Stortinget. Ingrid Fiskaa (SV) tordnet mot utenriksminister Anniken Huitfeldt (Ap) fra Stortingets talerstol:

- Mest oppsiktsvekkende med årets melding er det som ikke står der, våpenavtalen med USA. Den måtte vi i stedet lese om i avisa.

<https://www.dagbladet.no/nyheter/forklaringen-hennes-blir-hemmelig/77522798>

BA OM STORTINGSBEHANDLING: Rødt og SV la fram forslag om at også selve våpenavtalen måtte få full behandling i Stortinget. Venstre støttet forslaget, som likevel ble nedstemt. <https://www.dagbladet.no/nyheter/slakter-utenrikskomiteen-skremmende/77355066>

ÅPEN HØRING: Våpenavtalen var tema for åpen høring i Stortinget. Industrien stilte mannsterke for å forsvare avtalen: Kongsberg Gruppen, Nammo, lobbyorganisasjonen FSI – samt LO, Fellesforbundet og Norsk Industri var alle kalt inn for å forsvare våpenavtalen.

<https://www.dagbladet.no/nyheter/advarer-mot-to-sma-ord/77086215>

STILTE SPØRSMÅL: MDG raste mot forsvarsministeren, mens Rødt tvang utenriksministeren til å svare om saken: <https://www.dagbladet.no/nyheter/svarte-om-norsk-vapenavsloring-roykteppe/76963102>

DEMONSTRASJON: AUF, Changemaker og Røde Kors demonstrerte foran Stortinget og ba om åpenhet og kontroll rundt hvor norske våpen havner. Changemaker-leder Naja Møretro sa det slik:

- Det er helt hinsides at den norske regjeringen inngår en avtale med USA som indirekte omgår norsk regelverk om hvem vi skal selge våpen til og ikke - og i tillegg ikke informerer Stortinget om det. <https://www.dagbladet.no/nyheter/raser-mot-hemmelig-avtale/77312562>

6 Vedlegg

6.1 Artikkelliste

23. mai: Våpenselskap brukte regjeringens nett
<https://www.dagbladet.no/nyheter/vapenselskap-brukte-regjeringens-nett/76063893>
24. mai: Reagerer etter våpenfunn: - Veldig alvorlig
<https://www.dagbladet.no/nyheter/reagerer-etter-vapenfunn-veldig-alvorlig/76064392>
26. mai: Våpenselskap betaler for norske diplomater
<https://www.dagbladet.no/nyheter/vapenselskap-betaler-for-norske-diplomater/76072916>
3. juni: Passkrise: - Fullstendig ansvarsfraskrivelse
<https://dinside.dagbladet.no/reise/fullstendig-ansvarsfraskrivelse/76230522>
12. juni: Kan levere – ikke blitt spurt
<https://dinside.dagbladet.no/fritid/kan-levere-ikke-blitt-spurt/76314048>
17. juni: Passkrise: Kontrakten ble dobbelt så dyr
<https://dinside.dagbladet.no/reise/kontrakten-ble-dobbelt-sa-dyr/76373806>
17. juni: Ti års kontrakt: - Uforståelig
<https://dinside.dagbladet.no/reise/ti-ars-kontrakt-uforstaelig/76374542>
1. juli: Norges nye våpenpakt med USA
<https://borsen.dagbladet.no/nyheter/norges-nye-vapenpakt-med-usa/76419419>
3. juli: Våpenkontrakt viser ukjente detaljer
<https://borsen.dagbladet.no/nyheter/vapenkontrakt-viser-ukjente-detaljer/76419475>
4. juli: Varsler full oppvask
<https://www.dagbladet.no/nyheter/varsler-full-oppvask/76478651>
6. juli: Må stå skolerett
<https://www.dagbladet.no/nyheter/ma-sta-skolerett/76478975>
23. august: Svarte om norsk våpenavsløring: - Røykteppe
<https://www.dagbladet.no/nyheter/svarte-om-norsk-vapenavsloring-roykteppe/76963102>
25. august: Forsvarer avtale: Norske våpen til diktaturer
<https://www.dagbladet.no/nyheter/forsvarer-avtale-norske-vapen-til-diktaturer-1/76980630>
6. september: Advarer mot to små ord

<https://www.dagbladet.no/nyheter/advarer-mot-to-sma-ord/77086215>

11. september: De hemmelige passproblemene

<https://www.dagbladet.no/nyheter/de-hemmelige-pass-problemene/77050508>

2. oktober: Sjokkert: - Helt utrolig

<https://www.dagbladet.no/nyheter/sjokkert-helt-utrolig/77237948>

4. oktober: Raser mot hemmelig avtale

<https://www.dagbladet.no/nyheter/raser-mot-hemmelig-avtale/77312562>

5. oktober: Slakter utenrikskomiteen: - Skremmende

<https://www.dagbladet.no/nyheter/slakter-utenrikskomiteen-skremmende/77355066>

21. oktober: Forklaringen hennes blir hemmelig

<https://www.dagbladet.no/nyheter/forklaringen-hennes-blir-hemmelig/77522798>

6.2 Avisartikler papiravis

Vedlagt.

UKJENT VÅPENKONTRAKT

VÅPENKONTRAKT VISER UKJENTE

Dagbladet sitter på en kontrakt mellom Kongsberg og Raytheon, som gjør det mulig å selge norske våpen etter amerikansk regelverk. Dermed kan norske raketter brukes i borgerkrigen i Jemen, uten at det er i strid med norsk lov.

TORGEIR P. KROKFJORD

tpk@db.no

TORGEIR FJELD

torgeir.fjeld@db.no

Dagbladet har avslørt at USA og Norge sammen jobber med en plan. Planen vil gjøre det mulig for USA å selge norske våpen på det internasjonale markedet etter amerikansk regelverk.

USA vil da kunne selge norsk-produserte våpen til land som Saudi-Arabia og De forente arabiske emirater. Land som anklages for krigsforbrytelser og omfattende brudd på menneskerettighetene – og av de grunnene ikke får lov å kjøpe våpen av Norge.

Men som likevel er blant landene som kjøper aller mest våpen av USA.

Kan videreselges

Dagbladet kan nå avsløre en såkalt «teaming-avtale» mellom våpenprodusentene Raytheon og Kongsberg. Avtalen gjelder missilet NSM, «Naval Strike Missile», som produseres av Kongsberg Defence & Aerospace.

I kontrakten framgår det at våpengigantene legger opp til at våpnene skal kunne selges videre av USA.

Videresalgene trenger ifølge kontrakten tilsynelatende ikke å være i tråd med norske eksportregler. I kontrakten står det at salgene skal være i tråd med «norsk og/eller amerikansk» regelverk.

Birgitte Frisch, spesialrådgiver i kommunika-

sjonsenheten i Forsvarsdepartementet, vil ikke kommentere avtalen mellom Kongsberg Defence & Aerospace (KDA) og Raytheon:

– Forsvarsdepartementet kommenterer ikke forholdet mellom Raytheon og KDA eller forhold som går på eksport, skriver hun i en e-post.

Bekreftet mulig salg

Hun har imidlertid bekreftet at det er aktuelt med mulig salg av norsk materiell gjennom det amerikanske systemet Foreign Military Sale. Men sier at alt skal skje i tråd med norsk regelverk – og hevder norske eksportregler ikke skal omgås.

– Det er selvfølgelig ikke riktig at Forsvarsdepartementet sammen med USA utarbeider et opplegg for hvordan eksportkontrollregelverket kan omgås. Forsvarsdepartementet har imidlertid utarbeidet en

TRAKT DETALJER

praksis for hvordan sensitiv norsk utviklet forsvarsteknologi kan beskyttes.

– Dere bestrider da ikke at USA skal kunne selge norsk utstyr som amerikansk, men dere mener dette er i tråd med eksportkontrollregelverket?

– Vi viser til svarene vi har gitt, svarer Frisch.

«Og/eller»

Dagbladet får opplyst at spesielt de Kongsberg-produserte missilene NSM (Naval Strike Missile) og JSM (Joint Strike Missile) er aktuelle for amerikansk viderealg.

I kontrakten Dagbladet har fått tilgang til, framgår det at de Kongsberg-produserte NSM-missilene skal kunne selges både som Raytheon- og som Kongsberg-våpen – alt ettersom.

I kontrakten står det at alle «relevante» regler →

NAVAL STRIKE MISSILE: Dagbladet har fått tilgang til en såkalt «teaming-avtale» mellom Raytheon og Kongsberg, som gjelder NSM-missilene. Foto: Kongsberg

UKJENT VÅPENKONTRAKT

«USA ER OGSÅ BUNDET AV MINDRE STRENGE REGLER ENN NORGE. AVTALEN KAN I NOEN GRAD FÅ DET TIL Å FRAMSTÅ SOM OM NORGE UNNDRAR SEG SITT POLITISKE OG FOLKERETTLIGE ANSVAR FOR VÅPENSA LG.»

CECILIE HELLESTVEIT, jurist og folkerettsekspert

– **PROBLEMATISK:** Forsker Cecilie Hellestveit har overfor Dagbladet vært kritisk til avtalen mellom Norge og USA. Foto: Fredrik Varfjell / NTB

TOPPTUNGT: Bildet fra 2011 viser at Forsvaret og Kongsberg signerer kontrakten for videreutvikling av trinn2 i utviklingen av Joint Strike Missile (JSM). Fra v.: Harald Annestad (Kongsberg Defence System), Walter Qvam (konsernsjef Kongsberg Gruppen), daværende statsråd Grete Faramo og Anders Melheim (stabssjef Forsvarets Logistikk Organisasjon). Arkivfoto: Linn Cathrin Olsen / NTB

GIGANT: UD hevdet at det ikke forelå noen korrespondanse mellom FD og dem, som gjaldt den amerikanske giganten Raytheon. Foto: Elise Amendola / AP / NTB

→ skal følges. Det er også inkludert en formulering at alle videresalg skal være i tråd med norsk «og/eller» amerikansk lov.

Ronny Lie, kommunikasjonsdirektør i Kongsberg Gruppen, svarer følgende i en e-post.

«Spørsmål om eksport av forsvarsmateriell er et sikkerhets- og myndighetsanliggende som norske myndigheter uttaler seg om. Vi følger det til enhver tid gjeldende eksportregelverket til punkt og prikke. I tett samarbeid med norske myndigheter utvikler vi forsvarssystemer som speiler behovet for å sikre norsk sikkerhet og suverenitet.»

«Cost per kill»

Samarbeidet mellom Kongsberg og den amerikanske giganten Raytheon framgår åpent på Kongsbergs nettsider.

Eksempelvis skryter den norske våpengiganten av at Raytheon og Kongsberg utvikler våpensystemer som reduserer kjøperens «cost per kill».

Ronny Lie i Kongsberg skriver i en e-post:

«Saken du referer til er et luftforsvarssystem som er laget for å beskytte nasjonal suverenitet. Begrepet «cost per kill» er et militært begrep som henviser til 'kostnaden' ved nedskyting av lufttrusler som droner etc., altså ikke menneskeliv hvis det er forståelsen.»

Raytheon har ikke svart på Dagbladets spørsmål.

Ekspert: – Problematisk

Cecilie Hellestveit, jurist og folkerettsekspert har overfor Dagbladet vært kritisk til avtalen mellom Norge og USA.

– USA har et strengt regime for våpeneksport. Når USA håndhever disse reglene, kan USA utøve betydelig press – og mye mer enn Norge isolert sett. Problemet er at USA gjerne tar andre politiske hensyn enn Norge, sa Hellestveit og la til:

– USA er også bundet av mindre strenge regler enn Norge. Avtalen kan i noen grad få det til å framstå som om Norge unndrar seg sitt politiske og folkerettslige ansvar for våpensalg.

Hun sier at både felles og fordekt våpensalg kan ha gode grunner for seg – men mener avtalen har problematiske politiske og folkerettslige sider.

Ryktet forteller

Raytheons rolle og samarbeid med Kongsberg, er paradoksalt i lys av hva det norske Utenriksdepartementet

I BRUK: Dagbladet var med forsvarsattaché og oberst Øivind Oland Christensen til Polen i 2016, der det ble utplassert Naval strike missile (NSM)-raketter. Foto: Lars Eivind Bones

JOINT STRIKE MISSILE: JSM-missilet er ett av produktene som er aktuelt for videresalg fra USA. Foto: Kongsberg

tidligere har sagt til Dagbladet.

Dagbladet publiserte på forsommeren flere artikler om Norges rolle i internasjonal våpenhandel. I forbindelse med undersøkelser av norsk våpeneksport forut for denne publiseringen, plukket Dagbladet opp et rykte:

Foregikk det lobbyvirksomhet mellom Norge og USA? Skulle norske våpen selges av USA? Skulle norske våpen kunne selges, fullt lovlig, til land Norge egentlig ikke solgte våpen til: Som Saudi-Arabia og De forente arabiske emirater.

UD-påstanden

I oktober sendte Dagbladet en innsynsbejring til UD. Vi ønsket innsyn i all korrespondanse mellom Forsvarsdepartementet (FD) og Utenriksdepartementet UD, de siste 3 år, som omhandlet det amerikanske selskapet Raytheon.

2. november fikk vi svar:

«Utenriksdepartementet har foretatt undersøkelser i egne arkivsystemer, og har ikke slik korrespondanse som etterspørres.»

Slik Dagbladet nå har dokumentert, er samarbeidet mellom Kongsberg og Raytheon sentralt i planene. I sin korrespondanse med USA henviser Forsvarsdepartementet til eksportregelverket – som forvaltes av nettopp UD i Norge.

Behandles av UD

I et utkast til et brev som materielldirektør Morten Tiller i FD skrev til sin amerikanske motpart, henviste han også til at all norsk eksport må godkjennes i tråd med eksportkontrollregelverket.

Dette regelverket innebærer at visse varer, teknologi og tjenester ikke kan eksporteres fra Norge uten lisens.

Den lisensen utstedtes av Utenriksdepartementet.

Dagbladet har to ganger stilt UD spørsmål om hvordan det kunne ha seg at de opplyste til Dagbladet at det ikke fantes korrespondanse mellom dem og FD om Raytheon – samtidig som avtalen Dagbladet nå har avslørt er under utarbeidelse.

Svarer ikke

Kommunikasjonsrådgiver Ragnhild Håland Simenstad svarer i en e-post:

«På grunn av den strenge og lovpålagte taushetsplikten kan vi ikke kommentere konkrete saker som gjelder kontroll med eksport av forsvarsmateriell.»

Dagbladets henvendelse til forsvarsmateriellmyndigheten DSCA, videresendes i USA til Utenriksdepartementet. Der svarer talsperson Andrew P. Strike:

– Vi kommenterer av prinsipp ikke detaljer i private diplomatiske samtaler – eller innholdet i spesifikk, mulig lisensaktivitet av forsvarsmateriell.